Lausunto VNS 8/2021

Suomen Rauhanliiton lausunto puolustusselonteosta

Suomen Rauhanliitto - Finlands Fredsförbund kiittää valiokuntaa, että sitä kuullaan puolustusselontekoon liittyen.

Yleistä

Puolustusselonteolla on tarkoitus linjata Suomen puolustuksen kehittäminen vuosikymmenen loppuun saakka. Näin selonteossa nyt käsittelyssä olevat linjaukset sitouttaa myös vaalien jälkeistä päätöksentekoa.

Suomessa on vakiintunut näkemys, että ulkopolitiikka on ensisijainen, ja puolustuspolitiikka ja sotilaallinen puolustus vasta toissijainen väline hoitaa Suomen turvallisuuspolitiikka. Tämä selonteko kiinnittyy lopulta varsin heikosti sitä ohjaamaan laadittuun hallituksen ulko- ja turvallisuuspolitiikan selontekoon ja eduskunnan siitä antamiin lausumiin. Esimerkiksi turvallisuuspoliittisen selonteon peruslähtökohta ihmsioikeuslähtöisyys, ei enää puolustusselonteossa näy mitenkään.

Rauhanliiton mielestä käsite kokonaisturvallisuus olisi otettava lähtökohdaksi, kun ilmastokysymys ja taloudellinen ja sosiaalinen turvallisuus ovat turvallisuuspolitiikan tärkeimpiä painopisteitä, ja tästä lähtökohdasta käsin olisi Suomen puolustuspolitiikka määriteltävä.

Selonteossa korostuu suurvaltojen välisen, Pohjoisen Eurooppamme ja arktisen lähialueen sotilaallisen tilanteen jännitteisyys, arvaamattomuus ja vaikea ennakoitavuus, joihin Suomi vastaa nostamalla sotilaallista kyvykkyyttään kaikin puolin.

Rauhanliikkeen ja Suomen Rauhanliiton näkökulma on, että jos, ja kun, lähialueella on sotilaallinen konflikti / sotilaallinen operaatio ja hyökkäys rajan yli, mitä ei olla pystytty ennaltaehkäisemään, on se ennen kaikkea aina merkki poliittisesta epäonnistumisesta, ei itsestään selvästi oire sotilaallisen varautumisen heikkoudesta tai huonosta sotilaallisesta valmistautumisesta. Siksi nyt turvallisuuspoliittisen tilanteen kiristymiseen globaalisti, ja lähiympäristössämme, pitää reagoida

ensisijaisesti lisäämällä diplomatiaa, dialogia ja kaikkea aktiivisen ulkopolitiikan keinovalikoiman käyttöä.

Sotilaalliset uhat, joiden arvioidaan vaikuttavan Suomeen, jäävät selonteon kuvauksessa varsin ylimalkaisiksi toteamuksiksi, eivätkä niiden kytkennät selonteossa esitettyihin puolustusratkaisuihin avaudu mitenkään selkeästi kansalaisille.

Selonteossa todettaan, että "*Suomi pitää huolta uskottavasta kansallisesta puolustuksestaan ja sen riittävästä resursoinnista. Asevelvollisuus, koulutettu reservi, koko maan puolustaminen ja korkea maanpuolustustahto ovat Suomen puolustuksen perustana jatkossakin."* Moni Suomessa luultavasti jakaa nämä lähtökohdat, vaikka ei suhtautuisikaan niin kriittisesti sotilaalliseen konfliktien ratkaisupotentiaalin, kuin rauhanliikkeessä. Olisi silti keskeistä arvioida mitä merkitsee **uskottava** puolustus ja kuka sen määrittelee? Miten määritellään **riittävä** resurssointi ja kenen näkökulmasta?

Usein *uskottavuus* ja mikä on *riittävä*ä resurssointia riippuu paljon siitä kuka nämä tavoitteet määrittelee, eikä ehkä niin vahvasti mihinkään objektiiviseen arvioon, tai esimerkiksi kansainväliseen vertailuun tai tutkimukseen.

Selonteossa sotilaallisessa toiminnassa globaalisti tapahtuneet mullistukset (ns. Revolution in Military Affairs) kuitataan suhteellisen lyhyesti lähinnä Venäjän muutoksilla ja vailla laajempaa analyysia. Tämä puute koskee erityisesti kehitteillä olevaa uutta tuhoteknologiaa (kuten taistelulennokit, tekoäly, kyber, palkkasoturit, ei-valtiolliset soturit). Bioasettakaan ei mainita.

Myönteistä on, että uudet ydinaseet ja niihin liittyvä huolestuttava kehitys mainitaan selonteossa. Ydinmateriaturvallisuus olisi ansainnut tarkemman kuvauksen kun Suomeen rakennetaan "loppusijoitusta" ja ydinaseteknologian leviäminen uusille toimijoille maailmalla aiheuttaa uhkaa myös ydinmateriaaliturvallisuuden osalta. Selonteossa olisi voinut selkeämmin viitata hallitusohjelman linjaukseen liittyen ydinasekiellon (periaatteelliseen) kannattamiseen, kuten muidenkin joukkotuhoaseiden, tai, että autonomisten aseiden osalta Suomi tukee kansainvälistä sopimuksen syntymistä niiden kieltämiseksi. Asevalvonta ja, että Suomi on siinä omalta osaltaan vastuullinen toimija, on osa puolustuspolitiikkaa. Myös Suomen harjoittamaa asekauppaa koskevat

osiot ja lainsäädäntö-luku ansaitsisivat pohdintaa humanitaarisen oikeuden toteutumisen näkökulmasta.

Yksityiskohtaisempia huomioita

Selonteko sisältää esitykset Suomen puolustusjärjestelmän kaikinpuolisesta vahvistamisesta. Uusina toimintamuotoina esitetään informaatiopuolustusta sekä avaruuspuolustusta. Suomi varautuu sotilaallisessa kumppanuuspolitiikassaan yhteistyöhön ainakin selonteossa nimettyjen valtioiden ja Naton kanssa kaikissa kriisitilanteiden vaiheissa.

Rauhanliitto näkee suurimpina uhkina globaalisti kiihtyvän asevarustelun ja aseidenriisunnan ja turvallisuuteen liittyvän kansainvälisen sopimusjärjestelmän heikon tilan (ydinaseiden suhteen erityisesti) sekä ilmastokysymykset. Ilmastonmuutos turvallisuusuhkana tulisi ottaa vakavammin ja tarkemmin huomioon myös puolustusvoimien toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä.

Suomen varustelu- ja sotilasmenot

Suomen puolustusbudjetti on kansainvälisesti vertailtuna korkea: vuonna 2021 BKT-osuus on 2,1 prosenttia ja sitä ollaan nyt uusien hankintojen ja hankkeiden myötä kasvattamassa isosti. Suomi tulee näillä näkymin olemaan seuraavat vuodet EU-maiden kärjessä puolustusmenoissa. Selonteossa annetut meno- ja kustannusarviotiedot ovat niukat, ja puolustusministeriön budjettimenojen muutosta viime vuosina eikä kehitysnäkymiä esitetä yhtenäisessä muodossa. Budjettia kasvattavien hankintojen lisäksi mainitaan muun muassa ”*Henkilöstön asteittainen lisääminen edellyttää resurssien lisäämistä. Henkilöstömäärän kasvattaminen 500 henkilötyövuodella edellyttää tavoitetilassaan 2020-luvun loppuun mennessä noin 38 milj. euron vuosittaista pysyvää tasokorotusta*.”

Laivue 2020 ja HX-hankkeen osalta selontekotekstissä ei kirjata mitään rajoitteita kustannusten kurissa pysymisestä tulevaisuudessa, esimerkiksi mitään selkeää menokattoa?

Rauhanliiton mielestä puolustusmenoihin käytettävät varat niin budjetin sisä- kuin ulkopuolelta tulisi suhteuttaa yhteiskunnan muihin resursseihin ja veronmaksajien rahojen allokointiin.

Puolustusvoimille - ja sotilaalliselle puolustukselle - ei voi rakentaa rahoituksen nähden ohituskaistaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kaikkia kansalaisten elämään, turvallisuuteen ja Suomen hyvinvointiin, pandemian ja ilmastohätätilaan liittyviä haasteita ja turvaamistarpeita tulee katsella samalta viivalta.

HX-hankinnat

Hävittäjistä ja nykyisten Hornet-hävittäjien korvaamisesta uusilla on poliittisesti sovittu jo ennen tämän selonteon kirjoittamista. Rauhanliitto pitää hävittäjähankintaa ylimitoitettuna ja liian kalliina siinä muodossa kun hankintaa on esitelty.

Selonteosta ei tarkemmin käy selville, miten HX-koneen jo 2025 tapahtuva käyttöönotto arvioidaan vaikuttavan puolustusvoimien toimintaan kokonaisuudessan. Hanketta on kuitenkin mainostettu “mullistavana” ratkaisuna verkostosodankäynnin ja dataan pohjautuvan taistelutoiminnan ongelmiin. Tästä olisi selonteossa voinut olla tarkempaa kuvausta ja arviota.

Hybridisodankäynti – laaja-alaista vaikuttamista

Suomelle reaalisiksi arvioitujen kriisien luonne kiteytyy selonteossa niin sanotussa hybridisodankäynnin käsitteessä. ”Laaja-alaiseksi vaikuttamiseksi” selonteossa nimetty toiminta halutaan ottaa sotilaallisen maanpuolustuksen toimialaan.

Uusi käsite määritellään kuitenkin heikosti: sen ”t*avoitteena on kohdevaltion puolustuskyvyn horjuttaminen, esimerkiksi aiheuttamalla epävarmuutta väestön keskuudessa ja heikentämällä maanpuolustustahtoa ja valtion toimintakykyä”,* selonteossa todetaan. Käsitejatkumo kattaisi kaiken ulkoisen vahingoittamistarkoituksessa tehdyksi arvioidun vaikuttamisen, mutta ilman siirtymäkynnystä myös avoimen sotilaallisen voimankäytön?

Rauhanliiton mielestä on kyseenalaista laajentaa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäväkenttää niin, että se saisi mahdollisuuden puuttua avoimella valtakirjalla maan ulkosuhteisiin ja kansalaisyhteiskunnan asenteisiin ja poliittisten mielipiteiden muodostamiseen. Valtion toimintakyvyn horjumista taas ei ole aihetta arvioida ensisijaisesti sotilaspolitiikan silmin.

Laaja-alaiseksi katsottua vaikuttamista torjuttaisiin vahvistamalla Puolustusvoimien jo nyt varsin dominoivaa asemaa, paitsi kokonaismaanpuolustuksen, myös kokonaisturvallisuuden kentässä. Selonteossa viitataan sen mahdollisuuksiin jopa ajankohtaisen terveysturvallisuuden sektorissa. Selonteossa mainitaan ainoastaan kyberturvallisuuden kohdalla toinen ministeriö vastuutoimijaksi.

Yhteiskunnallisiin häiriötiloihin puuttumista ja kokonaisuusturvallisuutta ei tule Rauhanliiton mielestä siirtää sotilaallisen maanpuolustuksen ohjausvaltaan. Asianomaisen siviiliviranomaisen on vastattava alueestaan. Vastuunjaossa Puolustusvoimien on pysyttävä sille kuuluvassa avustavassa tai tukevassa roolissa.

”Informaatiosodankäynti”

Informaatiopuolustus olisi yksi osa laaja-alaisen vaikuttamisen torjuntaa syvän rauhan tilanteesta avoimeen sotaan saakka. Rauhanliiton mielestä ”informaatiovaikuttamisen” vastatoiminnaksi ajateltu ”informaatiopuolustus” avautuu selonteossa huonosti. Kohdistetaanko sitä myös kotimaahan, medioihin, kouluihin ja Suomessa asuviin? Selonteossa olisi voitu nostaa esiin vaikkapa keinot puuttua asevelvollisuuskoulutuksessa vihapuhetta, rasismia, ihmisoikeuksien halveksuntaa ja suvaitsemattomuutta lietsovaan nuorisokulttuuriin.

Asevelvollisuus

Rauhanliitto on jo edellisen selontekoon 2017 ja siihen liittyvässä lausunnossa kannattanut sitä, että Suomen asevelvollisuusjärjestelmän uudistamistarvetta laajemmin arvioitaisiin ja selonteossa viitataankin 2020 asetettuun parlamentaariseen komiteaan ja siltä odotettavaan selvitykseen ja mahdollisiin esityksiin.

Lyhyesti toteamme, että sen suhteen nykyaikaa ja yhdenvertaisuutta, ei niinkään olisi lisätä kansalaisia koskevia “pakkoja”, esimerkiksi laajentaa jo ennätyslaajaa asepalvelusvelvollisuutta entistä suurempaa joukkoa koskevaksi, kuten jotkut ehdottaneet, vaan mahdollisesti lisätä vapaaehtoisuutta ja valikoivuutta. Suomella on yksi Euroopan suurimpia sotilaallisia reservejä ikäluokkaan nähden. Sodanajan aseellisien tehtävien varalle saadaan koulutettua tarpeeksi suuri määrä jatkossakin, vaikka siirtyttäisiinkin vapaaehtoisuuteen perustuvaan järjestelmään.

Kaikkia Suomen kansalaisia koskee joka tapauksessa yleinen maanpuolustusvelvollisuus maata uhkaavan kriisin aikana, ja nykyisin, kuten aikaisemminkin historiassa, kriisin aikana valtion toimivuutta ylläpitäviä tehtäviä, on hyvin monimuotoisesti kaikilla sektoreilla, paljon muuallakin kun aseellisissa tehtävissä.

Pandemia opetti myös että kehittämis, varautumis ja resursointi -tarpeita on siviilipuolella kriisien suhteen paljon akuutimmin kun sotilaallisella puolella.

Rauhanliitto kannattaa selonteon asevelvollisten etuuksien parantamista ja kirjausta: ”*Varusmiespalveluksessa oleville asevelvollisille ja vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville naisille maksettavien päivärahojen tasoja korotetaan ja muita palveluksen aikaisia taloudellisia etuuksia kehitetään*.” Tämän lisäksi on tietenkin otettava huomioon kaikki asevelvollisuuden piiriin kuuluvat niin, että myös siviilipalveluksen suorittavien ja muiden aseistakieltäytyjien aseman ja etuuksien parantaminen tulee huomioitua.

***

Suomen Rauhanliitto perustettiin ensimmäisen kerran autonomian aikana 1907. Rauhanliitto on kuudentoista suomalaisen rauhanjärjestön keskusjärjestö ja jäsen kansainvälisessä rauhantyön verkostossa IPB:ssä (International Peace Bureau), joka perustettiin aikanaan IPU:n sisarjärjestöksi. Liitto seuraa aktiivisesti Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, aseidenriisuntakysymyksiä sekä kansainvälistä rauhantyötä ja muun muassa YK:n prosesseja.